

Domashevskyi T. Sevastopol. July, 1942. Betrayed or forced step

The article is dedicated to the Sevastopol defense at 1942. The strategic and tactical details of the military operation were described. There was an attempt to give moral and science assessments of that events.

Keywords: *Sevastopol, the organized defense of the region, the Navy, the World War II*

Куширець Кирило

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, магістр I курсу
Науковий керівник: к. і. н., доцент Поспелов А. С.*

«Рух капітанів» в Португальській революції 1974 р.

Стаття присвячена подіям в історії Португалії які отримали назву «Рух капітанів». Приділяється увага опозиційному руху в португальській армії щодо політики влади в 1974 р. Окремо аналізується «Рух капітанів» як передумова Революції гвоздик.

Ключові слова: *Португалія, «Рух капітанів», Революція гвоздик, військові сили Португалії.*

З початку 1970-х рр. в Португалії накопичився цілий комплекс проблем, які влада була нездатна вирішити, як внутрішньополітичного, так і зовнішньополітичного характеру. Мова іде про достатньо важкий стан економіки й соціальної сфери, зростання в яких фактично не було вже десятиріччя, важку для країни і населення в цілому проблему колоніальних війн в португальських африканських колоніях (Гвінея-Бісау, Ангола, Мозамбик), а також вкрай складне міжнародне положення офіційно фашистської Португалії. В країні поступово зріла революційна ситуація, хоча сили, спроможної очолити маси незадовільних, в загальнонаціональному масштабі довгий час не було.

Безпосередньою причиною та одночасно приводом щодо створення Руху капітанів і одночасно останньою іскрою, яка стала поштовхом у прірву для існуючого режиму стало прийняття закону про мілісіануш, підписаний прем'єр-міністром Марселу Каетану 13 червня 1973 року. Закон нівелював зусилля солдатів, які з 1961 року брали участь у колоніальній війні та пережили усі її тяготи. Для отримання звання молодшого офіцера та капітана випускники військових училищ повинні були воювати роками, а випускники університетів могли отримати їх у разі проходження курсів довжиною у шість місяців, що пояснювалося у законі недостатністю штабних кадрових військових [4].

Внаслідок прийняття закону про мілісіануш утворилася група з незадоволеного офіцерства, яка переважним чином складалася з капітанів. Її члени 9 вересня 1973 року зібралися біля міста Евора у складі 136 чоловік. [6, с. 1] Підсумком зустрічі стало утворення організації «Рух капітанів», метою

якої початково було скасування так званого декрету про мілісіануш, що сильно зачіпав їх інтереси. Тоді учасники організації ще не наважувалися не тільки готувати будь-який переворот, а й вимагати будь-яких інших економічних чи політичних вимог. Для вирішення проблеми, яка була для них головною на їх думку необхідно було замінити міністра оборони країни Хосе Віала де Ребело, на якого покладалася провина за підписання вищезначеного декрету. Через це необхідності на той момент формувати командування у незадоволених капітанів не було. Прохання «Руху капітанів» до міністра оборони та особисто до прем'єр-міністра Марселу Каетану залишилися без відповіді. Через це вже у листопаді цього ж року «Рух капітанів» вирішує висунути нові вимоги – завершення колоніальних війн, повернення демократичних свобод. Відзначимо, що організація за своїми політичними вподобаннями тяжіла більше до лівих позицій, тож коли у цьому ж році очолити рух пропонував правий генерал Каулза де Арріага (у минулому прибічник режиму, а нині людина, що бажала збільшити свою владу), його пропозиція була відхилена.

Нове зібрання капітанів відбулося у місті Обідуш 1 грудня 1973 року, де пройшло голосування за один з трьох наступних напрямків подальших дій:

- 1) продовження беззбройної боротьби проти декрету 353/73 («про мілісіануш»);
- 2) військовий переворот з метою повалення існуючого режиму;
- 3) законна боротьба з режимом з можливістю у подальшому знову повернутися до можливості військового перевороту.

В результаті голосування головною метою «Руху капітанів» стала заміна існуючого режиму шляхом військового перевороту (2 варіант). Для здійснення цього плану було обрано Координаційний комітет «Руху капітанів», у який увійшли 19 офіцерів, туди також формально включили генералів, які підтримували політичне вирішення питання колоній та питання про мілісіануш - Антоніу де Спінолу та Кошта Гоміша. Відзначимо, що вони користувалися великим авторитетом та були достатньо популярними серед керівників організації, що відзначиться у майбутньому. Головою Координаційного комітету став Коста де Капарік. Він затвердив Виконавчу раду організації, яку очолили Отелу де Карвалью, Васко Лоренсо, Вітор Алвеш. Було виділено дві головні задачі: по-перше, розробити детальний план військового перевороту, по-друге, підготувати програму організації. Програма «Руху капітанів» повинна була спиратися на три стовпи: деколонізація, демократизація, розвиток країни. Вирішення першої проблеми було покладено на головного майбутнього героя Революції гвоздик – Отелу де Карвалью. Друге завдання повинен був вирішувати тріумвірат, який складався з Мелу Антуніша (майбутній міністр іноземних справ, головний ідеолог революції), Вашку Гонсалвіша (майбутнього прем'єр-міністра Португалії) та Вітора Алвіша (майбутнього міністра освіти та наукових досліджень). У помічниками їм було обрано Франко Чараіса, Лореса Піреса, Уго Сантоса, Альмада Контрейраса та Сільву Мораіша. Відповідальним за успішність цієї задачі був призначений Мелу Антуніш. Враховуючи посади, які займали після революції ті, хто готувати її ідеологічне підґрунтя, можна

вкотре підтвердити загальновідому істину – успішні революції готують справжні генії.

Створення організації «Руху капітанів» та радикалізація її поглядів пройшло майже непоміченим для національних та зарубіжних спецслужб. Це можна пояснити тим, що підготовка революції йшла досить застережливо. Після Революції гвоздик, як радянські та і американські спецслужби будуть збентежені тим, що вони прогавили її підготовку. До ЦРУ відомості про початок збройного перевороту дійдуть лише безпосередньо у момент його проведення – 25 квітня [3]. Що ж стосується DGS («Головного управління безпеки»), то вона знала про існування «Руху капітанів», проте не надала достатньої уваги значенню організації для небезпеки режиму. Наступною важливою подією для ідеологічного удару по системі став вихід у світ книги «Португалія та майбутнє» Антоніу де Спіноли. Він вже тоді підтримував позиції «Руху капітанів», тому з ідеологічної точки зору це була велика перемога. Головною тезою книги було необхідність зупинки колоніальної війни та політичного вирішення цього питання. Прем'єр-міністру Марселу Каетану публікація сподобалася, але її засудив президент та Генштаб Португалії, які в той час вже мали політичний вплив зіставний з ним (у епоху правління Салазара президент відігравав церемоніальну роль, а Генштаб не цілковито підкорявся будь-яким рішенням прем'єра-диктатора). Книгу називали «ідеологічним викликом» для існуючого режиму. [5]

На початку березня 1974 року Мелу Антуніш представляє проект програми «Руху капітанів» під назвою «Військові сили та нація», який був успішно затверджений на засіданні організації. Дізнавшись про складання опозиції у армії, але ще не маючи доказів підготовки збройного повстання уряд починає діяти. Вони вирішують перевести частину учасників «Руху капітанів» до інших міст, військових баз та взагалі островів. «Рух капітанів» дізнавшись про таке рішення вирішує діяти рішуче – вони переховують Васко Лоренко та Рібейро Сільву. Тим часом режим вже починає агонізувати. 11 березня 1974 року прем'єр-міністр Марселу Каетану прохає президента Америку Томаша прийняти його відставку, причому у якості підстави він виголошує сприяння розповсюдженню набираючої популярності опозиційної праці Антоніу ді Спіноли. Втім, президент відмовляється прийняти відставку, сподіваючись на те, що у режиму ще є сили тримати країну в своїх руках. Для того, щоб показати, що режим досі контролює ситуацію у країні Марселу Каетану вирішує провести демонстрацію у свою підтримку. Наступного дня через відмову в участі у демонстрації в поста заступника начальника Генерального штабу Португалії було звільнено Антоніу де Спінолу, а також начальника Генерального штабу Португалії Франсішку да Кошта Гоміша, тих самих військових з вищих рангів, які підтримували політичне вирішення проблеми колоній. У відповідь на це відбувається спроба військового перевороту. П'ятий кавалерійський полк Лісабонського військового округу рушив у місто, щоб скинути владу. Вони не домовлялися попередньо з іншими частинами та, наприклад, з «Рухом капітанів». Через непередбаченість ця

спроба залишилася неуспішною. В наслідок цього було заарештовано понад двісті чоловік, які підтримали спробу перевороту. [2]

Втім їх виступ послугував уроком для «Руху капітанів». Вони через тиждень 24 березня 1974 року збирають засідання Координаційної комісії, де призначають дату перевороту – між 22 та 29 квітня. Отелу ді Карвалью повинен до 22 квітня підготувати остаточний план операції, а Мелу Антуніш зі своїми колегами у той самий термін закінчити політичну програму «Руху капітанів». 7 квітня Карлос де Мораїш надає Антоніу де Спінолі проект програми «Руху капітанів» на прохання Отелу де Карвалью. Він прохає Антоніу ді Спінолу вибрати двох генералів для оновлення Генштабу після військового перевороту, враховуючи прихильність до існуючого режиму його поточного складу. Спінола вносить певні корективи у програму руху, він пропонує створити тимчасовий військовий уряд для виконання програми. 13 квітня Карвалью знов зв'язується зі Спінолою через свого представника. Він виступає проти ідеї утворення військового уряду, пропонує А. Спінолі посаду начальника Генерального штабу Португалії. Наступного дня вони разом обговорюють та замальовують ієрархію в управлінні новими структурами країни.

Цікавий факт, генерал Антоніу де Спінола, який підтримав ідею військового перевороту, менш ніж за два тижні до початку революції, 14 квітня, за проханням офіцерів, що очолювали «Рух капітанів», запропонував своєму старому знайому та колезі генералу Франсішку да Кошта Гомішу підтримати переворот. У цьому разі йому пропонувалося, у разі успішності заколоту, місце президента країни. Кошта Гоміш відповів відмовою та вирішив зайняти нейтральну позицію. Що у майбутньому не завадило йому увійти у Раду національно порятунку та все ж таки очолити державу у якості президента. Це було пов'язано з тим фактом, що Отелу де Карвалью особисто дуже довіряв Коста Гомішу. Він вірив в його управлінський досвід. Тому 17 квітня, не дивлячись на відмову Гоміша прийняти участь у повстанні, на нараді «Руху капітанів» він заявляє, що назначить його головою тимчасової хунти. Цього ж дня він проводить моделювання революції, роздає завдання ключовим учасникам.

21 квітня було затверджено програму «Руху капітанів» під назвою «Рух військових сил», цього ж дня Отелу Сарайва де Карвалья проводить зустріч з десантними військами, щоб заручитися їх нейтралітетом на період революції, успішно виконуючи це завдання. Наступного дня було призначено остаточну дату майбутньої Революції гвоздик – 25 квітня. Отелу Сарайва де Карвалью зачитує та пояснює сформований ним план з інструкціями для кожної частини, паролі для передачі повідомлень, ідентифікації підрозділів, які беруть участь у перевороті. Паролями мали слугувати слово «Мужність» та вираз «П'ятничні нічні вогні». Для координації через пресу було обрано газету «Республіка», у ній пропонувалося у ніч революційних подій (25 квітня) слухати радіо «Відродження». [7]

Вже 22 квітня було сформовано попередній список першого кабінету міністрів, що повинен буде працювати після перемоги «Руху капітанів». Його

склад був затверджений Антоніу де Спінолою та Координаційною комісією «Руху капітанів». 23 квітня в будинку Вітора Креспо голова «Руху капітанів» Отелу де Карвалью зустрічається з декількома високопоставленими офіцерами військово-морського флоту. В результаті було отримано гарантії невтручання в переворот з боку ВМФ. Останні підготовки до революції відбулися 24 квітня. У якості командного пункту «Рух капітанів», який після революції отримає назву «Рух військових сил», було обрано казарми першого інженерного полку у Лісабоні. За попередньою домовленістю бунтівники о дев'ятій годині вечора цього ж дня встановлюють прослуховування за міністром оборони, начальником армії та секретарем армії для швидкого реагування на будь-які загрози з їх боку. Пізно ввечері, о десятій годині, командування змовників збирається у казармах першого інженерного полку у районі Понтілья столиці Португалії у складі з майором Отеллу ді Карнавалью, капітаном-лейтенантом Вітором Креспо, майором Санчесом Осоріо, підполковником Гарсією Сантушем, підполковником Фішером Лопішем. Для охорони командного пункту революції призначено капітана Луїса Маседо. Сигналом для початку революції мала слугувати пісня, яку співак від Португалії виконував на конкурсі «Євробачення» цього ж року – «А після, прощай» у виконанні Пауло де Карвалью, що буде передана по радіо Джоном Поллом Дінішем, диктором радіостанції «Емісореш асосіадуш ді Ліжбоа» [1].

Слід зазначити, що у змовників був запасний план у разі, якщо постання у Португалії зазнає поразки - у Гвінеї-Бісау учасники «Руху капітанів» роззброюють нелояльні частини та переходять до переговорів із повстанцями ПАІГК. Таким чином, військові-змовники досить ґрунтовно підготувалися до повалення державного ладу. Було проведено як стратегічну підготовку, так і ідеологічну. Розроблено генеральний план дій, створено паролі, умовні знаки, було знайдено спілників серед вищого військового командування, проведено агітаційну роботу, розроблено програму подальших дій, викладену у програмі «Руху військових сил». Крім того, слід відмітити успішність дій військових по плануванню операції, адже непомітне встановлення засобів стеження за супротивником є досить великою перевагою. Найбільшу роль для успіху революції зіграло затвердження нейтралітету з боку інших військових частин армії (ВПС, ВМФ), адже спроби влади звернутися до них за допомогою під час Революції гвоздик залишилися без відповіді. Завдяки вищезначеним факторам Революція гвоздик виявиться успішною та режим буде повалено. Підготовка цієї події «Рухом капітанів» може слугувати нагальним прикладом для аналізу процесів підготовки переворотів та шляхів боротьби з ними.

Література

1. **Носов В. А.** «Революция гвоздик» в Португалии. [Электронный ресурс] / Владимир Носов — Режим доступа: <http://www.conflictologist.org/revolucuja-gvozdik-v-portugalii.htm> (27.10.2016)
2. **Суханов В. И.** «Революция гвоздик» в Португалии: Страницы истории / Виктор Суханов. — М.: Мысль, 1983. — 283 с.

3. **CIA Released documents.** Portugal: Military revolt 25/4/1974. [Електронний ресурс] Access mode: <http://www.faq.s.org/cia/docs/53/0000437399/PORTUGAL:--MILITARY-REVOLT.html> (26.08.2016)
4. **Decreto-Lei 353/73.** [Електронний ресурс] Modo de acesso: <https://dre.tretas.org/dre/231642/decreto-lei-353-73-de-13-de-julho> (25.01.2017)
5. **O livro «Portugal o Futuro» e o 25 de Abril** // Diario de Noticias, 2010. [Електронний ресурс] Modo de acesso: <http://www.dn.pt/artes/livros/interior/o-livro-portugal-e-o-futuro-e-o-25-de-abril-1539703.html> (25.05.2016)
6. **Omissao coodrenadora** do programa MFA. – Lisboa: Movimento 25 de Abril, 1974. – №1. – P. 1-4.
7. **Tersa F.** Movimento das Forças Armadas. [Електронний ресурс] Modo de acesso: <http://cravosrevolucionarios.blogspot.com/2008/04/movimento-das-foras-armadas.html> (26.05.2016)

Kushyrets K. «A Movement of Captains» in The Portuguese Revolution 1974

The article goes about the events that called «A Movement of Captains». A main attention is paid to the opposition movement in the Portuguese army confronted to the official policy in 1974. «A Movement of Captains» was separately analyzed as a reason of the Carnation Revolution.

Keywords: *Portugal, «A Movement of Captains», the Carnation Revolution, the arm forces of Portugal*

Сокоринський Володимир

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Інститут соціальних наук, студент 3 курсу*

**Історичний розвиток та сучасні особливості
воєнної стратегії національних утворень**

Стаття присвячена проблемам розвитку історії теорії воєнної стратегії та аналізу сучасних особливостей воєнної стратегії в умовах трансформації геополітичної системи світу, що супроводжується пошуком країнами нової стратегії захисту національних інтересів і нової геостратегії. Автором розглянуто співвідношення понять: «гібридна війна», «мережево центрична війна», «війна непрямими засобами», «превентивна оборона», а також визначено їх використання в геостратегіях країн світу.

Ключові слова: *війна, геостратегія, військова стратегія, воєнна стратегія, система військової організації держави, система національної безпеки держави.*